

PERIODICE TRANSILVĂNESE DESPRE EMIGRAȚIA ROMÂNESCĂ ÎN AMERICA

GHERGHINA BODA
ginaboda15@gmail.com
Muzeul Civilizației Dacice și Romane – Deva

DES PÉRIODIQUES TRANSYLVAINES SUR LA MIGRATION ROUMAINE AUX ÉTATS-UNIS

RÉSUMÉ

La migration des roumains vers l'Amérique a été un phénomène social qui s'est encadré dans celui européen, déterminé principalement par des causes socio-économiques comme la pauvreté et la manque de terrain agricole et qui ont été déterminantes lors du départ de l'autre côté de l'océan. "Le mirage américain" véhiculé à l'époque a son importance, l'économie américaine continuellement en croissance étant assimilée en tant qu'un nouvel Eldorado pour les habitants de la majorité des pays européens. Soit pour une durée déterminée, soit définitive, le phénomène migrationniste avait affecté toute la population de la Roumanie, tant les émigrés, que la famille restée toujours dans le pays, avec des conséquences sociales, économiques, démographique, mais aussi avec des changements de mentalité individuelle et collective.

Mots-clés: Amérique, émigration, économie rurale, pauvreté, enrichissement.

Transformările economice profunde care au caracterizat a doua jumătate a secolului al XIX-lea și primul deceniu al secolului al XX-lea, s-au reflectat pe plan social într-un evantai deosebit de larg. Manifestarea deplină a capitalismului în întreaga societate a dus la o evoluție caracterizată de multe particularități locale și zonale, toate însă circumscriindu-se unei dezvoltări europene generale. Transilvania, ca parte componentă a Imperiului Austro-Ungar, a fost cuprinsă în acest carusel capitalist, chiar dacă într-un ritm mai lent, aceasta fiind cunoscută ca o regiune mai săracă a Imperiului, alături de Galiția, Slovacia și Bucovina¹. În aceste condiții de dezvoltare economică de la sfârșitul secolului al XIX-lea are loc o creștere demografică materializată într-un număr mai mare de căsătorii și de nașteri, precum și prin reducerea mortalității, acestea fiind obținute prin aplicarea unei mai bune organizări sanitare la nivelul Transilvaniei, în principal prin apariția unei noi legislații în domeniul sănătății. Astfel, Legea sanitară din 1876 favoriza organizarea circumscripțiilor sanitare rurale și introducea obligativitatea fiecărei comune de a avea un medic care să acorde asistență curativă și preventivă, precum și expertiză medico-legală, în baza unui onorariu fixat de lege, săracii fiind scutiți de orice plată, iar la

¹ Ioan Lumperdean, Rudolf Gräf, Thomas Nägler, *Economie și structuri sociale*, în "Istoria Transilvaniei", vol. III, Cluj-Napoca, Academia Română. Centrul de Studii Transilvane, 2008, p. 529.

fiecare 800 de locuitori legea prevedea existența unei moașe oficiale, iar la nivel de comună să activeze o comisie sanitară prezidată de medic, membrii fiind veterinarul, farmacistul, preotul, notarul, un învățător din fiecare școală și 3 cetățeni².

Creșterea demografică, coroborată cu fenomenele economice negative din deceniul opt al secolului al XIX-lea, cum ar fi desființarea breslelor, consecințele războiului vamal dintre Austro-Ungaria și România, depresiunea economică ș.a., la care se adăuga insuficiența loturilor de pământ cultivabil și de aici forță de muncă excedentară în domeniul agricol, au contribuit la apariția și creșterea constantă a curentului migraționist. Inițial, românii ardeleni s-au îndreptat spre România. Deși a existat mereu o anumită mobilitate a populației de o parte și de alta a Carpaților, începând cu deceniul 8 al secolului al XIX-lea aceasta devine un fenomen îngrijorător pentru autoritățile austro-ungare, cu atât mai mult cu cât populația migrantă nu era numai de etnie română. Datele statistice arată că numai în perioada 1881-1891, 50.513 persoane din 8 comitate au emigrat definitiv din Transilvania în România, astfel: 3.358 din Alba de Jos, 6.443 din Brașov, 4.931 din Făgăraș, 6.491 din Sibiu, 9.211 din Târnava Mare, 6.615 din Ciuc, 6.236 din Odorhei și 7.228 din Trei Scaune³. La acestea se adaugă activitatea tot mai agresivă a agenților de emigrare, care își recrutau viitorii clienți din rândul populației rurale și urbane tot mai nemulțumite de situația din țară și tot mai săracă, dar și politica demografică de consolidare a blocului etnic maghiar dusă de Ungaria⁴. Acestor cauze li se adaugă asuprirea politică națională, care însă ”n-ar putea constitui un mobil destul de puternic ca să-l hotărască să-și părăsească vatra strămoșească pentru a căuta libertatea în altă țară. Poate că țărănimea noastră simte mai greu jugul mizeriei economice, fiindcă are să sufere și loviturile de biciu ale asupririi naționale – dar ceea ce îl îndeamnă să-și părăsească țara e sărăcia: ar suferi el loviturile de biciu, dacă ar avea ce mânca! Dimpotrivă, libertatea desăvârșită de care se bucură emigranții în America trezește conștiința națională și întărește sentimentul național”⁵.

O dovadă a seriozității fenomenului emigraționist este o lege din 1881 prin care Parlamentul Ungariei obliga agenții de emigrare, considerați singurii vinovați de plecarea populației, să facă propagandă doar în baza autorizațiilor date de Ministerul de Interne, care de regulă le refuza⁶. Cu toate piedicile ridicate de autorități, aceștia și-au continuat activitatea de recrutare. Un caz relatat de ziarul *Bunul econom* este al unui anumit Hamburgsky, fost învățător de stat în comuna Buduș din Bistrița, plecat în America după ce fusese dat afară de la școală și care se întorsese ca agent de emigrare, recomandându-se episcop reformat, venit să ducă cu el peste ocean 20 de preoți, și care descria America și viața de acolo în culorile cele mai vii⁷. Tot pentru descurajarea emigrării, în 1903 ministrul de interne ungar aducea la cu-

² Livia Chiriță, *Scurt istoric al asistenței medicale în România (II)*, în ”Medicina familiei”, nr. 14/1997, disponibil la: <http://www.medfam.ro/mf/mf/mf14/istm14.html>.

³ Ioan Bolovan, *Habitat și evoluție demografică*, în ”Istoria Transilvaniei”, vol. III, Cluj-Napoca, 2008, p. 489.

⁴ *Ibidem*, p. 490.

⁵ *Luceafărul*, nr. 9/1913, p. 296.

⁶ I. Bolovan, *op. cit.*, p. 490.

⁷ *Bunul econom*, nr. 47/1903, p. 4.

noștința populației că în SUA a intrat în vigoare o nouă lege privitoare la emigranți, conform căreia toți călătorii erau obligați să plătească câte 2 dolari la debarcare, cei bolnavi, pedepsiți sau anarhiști neprimind voie să rămână, iar cei care promovau emigrarea în America erau pedepsiți cu amendă între 1-5.000 dolari⁸.

Emigrarea românilor către America a fost considerată calea cea mai sigură spre rezolvarea problemelor financiare, a achitării datoriilor, a cumpărării de pământ, a ridicării nivelului de trai al familiei și, de ce nu, al îmbogățirii. Propaganda agenților de emigrație, precum și scrisorile unor români ajunși peste ocean, au încurajat și alți români să-și părăsească țara în căutarea bunăstării oferită de statele americane. Dacă inițial plecau cu gândul de a se reîntoarce acasă după ce câștigau suficient, marea parte a emigranților s-au stabilit în statele americane în care și-au croit o nouă viață (Ohio, Montana, Pennsylvania, Michigan, Illinois, Indiana ș.a.).

Despre primii emigranți români ne vorbește Ion Iosif Șchiopul, care a semnat mai multe articole în revista *Luceafărul* din anul 1913. El credea că, având în vedere faptul că primii migranți au venit din țările mai dezvoltate cultural, e firesc ca și primii români migranți să provină din regiunile mai dezvoltate, cum ar fi Mărginimea sau Poiana Sibiului, mărginenii fiind ”*Mai umblați prin lume, știutori de carte, spirite mai iubitoare de independență*”, care au aflat mai repede despre ”*lumea nouă*”⁹. Chiar dacă au mai fost migranți români înainte de 1900, aceștia au fost prea puțini pentru a fi remarcați. Poate nu vom ști niciodată care a fost primul român ajuns în America, dar I.I. Șchiopul ne oferă informații despre Gheorghe Pomuțiu din Giula și despre Irimie Proca (Louis Hugo) din Râșnov. Despre primul spune că ar fi luptat în Revoluția de la 1848 alături de Kossuth, după capitularea cetății Komárom fugind din țară, prin 1850 stabilindu-se în statul Iowa, unde a încercat înființarea unei colonii maghiare, *New-Buda*, dar fără succes și despre care autorul articolului nu are o părere bună afirmând că posedă niște documente care nu-l pun într-o lumină favorabilă pe acest Pomuțiu și pe care nu le poate da publicității¹⁰. Despre al doilea, fire aspră, închisă și răzbunătoare, ne spune că a emigrat în America venind din ”*Dobrudgea*” în anul 1869 sau 1870, însoțit de doi sau trei tovarăși (Nicolae Plaivas ? și Simion Bârza), printre lucrurile sale de acasă găsim două pistoale bătute cu ținte de aramă, și care a trăit o viață zbuciumată fiind căsătorit de două ori¹¹.

Migrația românească propriu-zisă, mai însemnată, a început din anul 1900, după sfârșitul războiului dintre SUA și Spania, iar viața românească organizată începe cu anul 1902, când ia naștere prima organizație românească în America, anume Societatea *Carpatina* din Cleveland¹².

Cauzele emigrării au fost în primul rând sărăcia datorată lipsei veniturilor, a unei slujbe, a pământului și a utilajelor agricole, a recoltelor slabe, a împovărării cu datoriile la bănci etc., la acestea adăugându-se ”*scrisorile celor ce se aflau în America, apoi agenții societăților de navigație și, în mare măsură, și jidovimea din America*”,

⁸ *Revista Economică*, nr. 42/1903, p. 354.

⁹ *Luceafărul*, nr. 9/1913, p. 293.

¹⁰ *Ibidem*, p. 293-294.

¹¹ *Ibidem*, p. 294.

¹² *Ibidem*, p. 293.

acțiunile acesteia din urmă fiind descrise de preotul Ion Podea în *Telegraful Român* și redată în *Luceafărul*: ”Îndată ce într-un orășel se strâng laolaltă câțiva țărani români răsare, ca din pământ, jidanul perciunat sau modern, cu prăvălia, cu banca, cu biroul lui de plasat muncitori, cu agenția lui de bilete de vapoare, și mai cu seamă, cu cârciuma lui murdară, pe care din prietenia și dragostea ce o are față de Români o ține totdeauna deschisă. Iar ca să poată zice că e românească, își alege (dintre Români) niște slugi dintre cei mai cu vază și cu mai mulți prieteni, pe cari îi plătește foarte bine. Dar în schimbul acelei plăți slugile au să aducă stăpânului lor cât mai mulți mușterii, cari să tragă beții sdravene și să-și lase toți banii acolo. Și când jidanul nu mai e mulțumit cu câștigul ce-l face cu Românii cari trăiesc tot în cârciuma și prăvălia lui, scrie în satul din care a plecat și îndeamnă să plece la el, că le dă de lucru și plată mare. Așa se face că în unele orașe se concentrează Români cu miile, ca să fie despoiați de aceiași jidani, de cari erau despoiați, cu câțiva ani înainte, în satul lor, la ei acasă. În Canton (statul Ohio) bunăoară sunt peste o mie de Olteni, pe spatele cărora trăiesc patru frați, mai înainte cârciumari și strângători de ouă în comitatul Făgărașului –, azi proprietari, bancheri, agenți, negustori și măcelari, prin mâinile cărora se strecoară cel din urmă ban românesc. (...) un jidan din Hubbard (statul Ohio), înainte cu opt ani a adus la topitoarea de [fi]er de acolo pe cel dintâi Apolzan (com. Sibiului); în Lorain (Ohio), acum zece ani a adus pe cel dintâi Arpășan (com. Făgărașului); în Leetonia (Ohio) pe cei dintâi Cornățeni și Arpășeni; în Martinsferry (Ohio) pe cei dintâi Vișteni; în New-Castle (statul Pennsylvania) pe cei dintâi Târnaveni; în Philadelphia (Pennsylvania) pe cei dintâi Bănățeni (...)”¹³.

Dacă primele valuri de emigranți proveneau din țări dezvoltate, următoarele valuri aduceau persoane din țări mai puțin dezvoltate, sărace, cu un grad de cultură și educație scăzut. Într-un raport întocmit de șeful Biroului Central de Emigrare din Washington către ministrul de comerț despre emigranții anului 1911, printre altele, se spune despre emigranți că ”Mulți dintre aceștia au foarte mici exigențe, posed obiceiuri urâte și sunt de-o ignoranță de necrezut (...). Contrar emigranților de odinioară, o mare parte a noilor emigranți sunt simpli muncitori, care nu cunosc nicio meserie. Mai bine de trei din cinci părți rămân în 5 state răsăritene (Ohio, Pennsylvania, Indiana, Illinois, W. Virginia) ... De multe ori noii migranți își găsesc ocupație în paguba emigranților mai vechi, care și-o pierd. Mulți patroni îi preferă pe acești emigranți noi emigranților mai vechi, care sunt lucrători mai buni și în număr de ajuns – fiindcă noii emigranți sunt gata să lucreze mai multe ore și pe un preț mai mic, și, poate, fiindcă sunt gata să plătească supraveghetorilor (care îi angajează) și un bacșiș (...)”¹⁴. Din acest raport reies mijloacele neprincipiale folosite de noii veniți, care prin atitudinea lor față de plata muncii prestate, nu numai că i-au lăsat fără slujbe pe cei vechi, dar au dereglat piața muncii, scăzând valoarea forței de muncă.

Emigranții români erau de ambele sexe și proveneau din diverse categorii sociale. Totuși, marea masă a acestora era formată din țărani. Slujbele prestate nu erau cele din țară. Cu excepția ciobanilor, majoritatea sibieni așezați în statul Mon-

¹³ *Ibidem*, p. 294-295.

¹⁴ *Ibidem*, p. 295.

tana, românii, în marea lor majoritate, erau muncitori în fabricile de fier și oțel, turnătorii și topitorii, tinichea, cărămidă, la construirea de linii ferate și canale, în mine de cărbuni, în fabrici de mașini sau în alte ramuri industriale unde salariul era mare datorită muncii grele¹⁵. Românii, ca și alți emigranți, aveau handicapul necunoașterii limbii engleze și a practicii meseriilor în alt mod decât cel pe care îl practicau americanii, ceea ce îi obliga să accepte orice fel de muncă, în general muncă fizică foarte grea. Cei mai norocoși găseau de lucru în agricultură, la fermele capitaliste americane în care munca se desfășura mai mult în aer liber, aceștia reușind și să economisească mai mulți bani decât cei din industrie, deoarece lipseau tentațiile, cum ar fi cârciumile (saloanele) sau magazinele, dar și chiriile mai mici sau chiar lipsa acestora. De asemenea, munca la aceste ferme nu era chiar atât de grea ca în fabrici, deoarece era mecanizată și foarte bine organizată. Principiul americanului era ”*economisirea timpului și a puterilor*”, de aceea el ”*este om de spirit și foarte deștept, și mâna, care și-o știe cruța este îndemânică și la purtarea penei*”¹⁶.

Munca în fabrici se desfășura pe trei schimburi a câte opt ore sau zilnic 12 ore, o săptămână de noapte, una de zi, inclusiv sâmbetele și duminicile, plata variind între 20 și 40 de cenți pe oră, adică între 2 și 4 dolari pe zi¹⁷. Condițiile de muncă erau foarte grele, la acestea adăugându-se neîndemânarea românilor și oboseala nopților nedormite, fapt care conducea adesea la accidente sau chiar la decese. Munca grea din fabrică este descrisă, printre mulți alții, și de George Huludeț din comuna Lisaura (Bucovina), în scrisoarea în versuri trimisă soției, care suna așa: ”*Iată scumpa mea soție,/ Ce voiesc astăzi a-ți scrie:/ Cum trăiește lumea-ici,/ Și cum lucră prin fabrici./ Am voit să știu curat,/ - Iată m-am încredințat./ Aicea toată lumea vine,/ Fabricile-s foarte multe,/ Lacrimile mii și sute./ Muncesc toți ziua și noaptea,/ Tot alături cu moartea./ Lucrul în fabrici e greu,/ Și-i plătit destul de rău./ Cine-aude nu mă crede,/ Dumnezeu e sus și vede./ Însă de-acum înainte,/ Îți voi spune în cuvinte,/ Îți voi scrie adevărat:/ Ce lucru am căpătat./ Lucru greu, anevoios,/ Scoate măduva din os./ Când mă duc către fabrică,/ Tot mereu tremur de frică,/ Într-un lucru dimineța,/ Dar nu-s sigur(!) cu viața./ Nu știu oare că pe sară,/ Veni-voiu acasă iar,/ Sănătos precum m-am dus,/ ori m-or aduce pe sus.../ Pentru ce-i voiți să știți ?/ Iată acei ce citiți:/ Aici sunt cuptoare multe,/ Toate cu fier umplute./ În foc strașnic se topește,/ Și ca aurul lucește./ Apoi curge ca unsoarea,/ Noi îl cărăm cu căldarea,/ Îl cărăm unde se varsă,/ Vai rău umărul apasă,/ Prindem doi inși de căldare,/ Împutura în părți sare;/ Și te arde și te frig./ Trebuie apa a te stinge,/ În toate părțile foc,/ Și-nainte și-nmijloc./ Scânteile sar stropind,/ Ca și ploaia pe pământ./ Fumu-ntunecă fabrica,/ De nu se vede nimic./ Cărând fierul să-l vărsăm,/ Om de om ne-mpiedicăm./ Apoi ce este mai greu,/ Colbul mare și e rău,/ Că se bagă-n piept la om,/ Ca funinginea din horn./ Lucru-n colb și în căldură;/ Și asud peste măsură,/ Când din fabrică mă întorc,/ Nu mă mai cunosc deloc./ Sunt negru de fum și colb,/ Gândesc că-s un pui de corb./ Așa banii îi câștig,/ Dacă asud, dacă mă frig./ Pentru un dular cincizeci,/ Mult rădic la fiare*

¹⁵ *Ibidem*, nr. 8/1913, p. 258; *Revista Economică*, nr. 45/1903, p. 378; *Bunul econom*, nr. 47/1903, p. 2.

¹⁶ *Bunul econom*, nr. 40/1903, p. 1-2.

¹⁷ *Luceafărul*, nr. 8/1913, p. 258.

reci./ Pentru doi și jumătate,/ Mult rădic la fiare calde,/ Pân ce fac eu bănișori,/ Mi se storc multe sudori,/ Toată lumea zice, zău,/ C-aici noauă nu ni greu,/ Că trimitem bani acasă./ Din America bănoasă./ Cine nu mi-a crede mie,/ Poate și el ca să vie,/ Să vadă și el mai bine,/ Ce pățește cine vine./”¹⁸.

Plata se făcea la două săptămâni, câștigul lunar cel mai mic fiind de 50 de dolari, muncitorii mai harnici și îndemânatici ajungând la câștiguri chiar și de 100-120 de dolari lunar, din care își achitau întreținerea (locuința, masa și spălatul rufelor), care de cele mai multe ori era diminuată prin cazarea unui număr de 4-5 persoane într-o cameră, dar și achitarea datoriile la salon¹⁹.

Cei care erau mai chivernisiți și știau să-și organizeze banii puteau face economii substanțiale, pe care de obicei le trimiteau familiei rămase în țară. În anul 1913, emigranții români din America au trimis peste 30 milioane de coroane, o sumă medie de 1.000 coroane pe an, sumă de multe ori depășită, ajungându-se chiar la 2-3.000 coroane anual, ciobanii sibieni așezați în Montana trimițând în anul 1912 aproape un milion de coroane, adică peste 3 milioane de bani românești²⁰. Banii erau trimiși fie prin intermediul băncilor și agențiilor americane, fie în scrisori recomandate. Agențiile erau cele mai nesigure, deoarece nu dispuneau de capital și foloseau banii clienților noi pentru a trimite banii clienților mai vechi, ceea ce ducea la întâzieri foarte mari sau, nu de puține ori, agenții dispăreau cu banii, se mutau în alt stat, își schimbau numele și luau afacerea de la capăt cu aceleași înșelătorii sau cu altele noi, printre aceștia regăsindu-se și români alături de unguri, evrei și mulți alții²¹.

Mulți dintre emigranți reușeau să trimită bani suficienți care să acopere toate datoriile din țară și să și economisească sume importante, cu care se întorceau acasă și pe care încercau să le folosească pentru creșterea bunăstării familiei sau pentru începerea unei afaceri, alții rămâneau în America unde își întemeiau o nouă viață și se adaptau unei lumi cu totul noi. Cu toate greutățile inerente vieții de emigrant, mulți reușeau și ieșeau mai întăriți din aventura vieții lor, alții își pierdeau viața în lupta grea în care intraseră, alții se întorceau în țară dezamăgiți și tot atât de săraci precum plecaseră, alții alegeau să ducă o viață de aventurier plină de incitații și necunoscute. Indiferent de motivele plecării, întoarcerii sau rămânerii, primele valuri de emigranți români au deschis o nouă filă a istoriei naționale și americane, care reprezintă o altă mărturie a trecerii omului prin timp și spațiu.

Bibliografie:

Bunul econom, nr. 40, 47/1903.

Luceafărul, nr. 8, 9/1913.

Medicina familiei, nr. 14/1997

Revista economică, nr. 42, 45/1903.

Țara noastră, nr. 49/1907.

¹⁸ *Țara noastră*, nr. 49/1907, p. 794.

¹⁹ *Luceafărul*, nr. 8/1913, p. 260.

²⁰ *Ibidem*, p. 261.

²¹ *Ibidem*, p. 262.

POP, Ioan-Aurel, NÄGLER, Thomas, MAGYARI András (coord.), *Istoria Transilvaniei*, vol. III (de la 1711 până la 1918), Cluj-Napoca, Academia Română. Centrul de Studii Transilvane, 2008.